

## SZÉPIRODALMI

## FIGYELŐ.

27-ik szám.

|                                                                                                                                         |                                                                                                                                                |                                                                                                                                   |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Szerkesztői szállás,</b><br>hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és Kisfaludy-utca sarkán 11-ik szám. | <b>Megjelenik e lap csütörtökön.</b><br>Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, <i>félévre 5 ft. egész évre 10 ft.</i> | <b>Kiadó hivatal,</b><br>hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók Egyetem-utca 4-ik szám |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## MÉGIS VALAMI A FORDÍTÁSRÓL.

## II.

Milyenek kell lenni a fordításnak, hogy a kijelöltem jovalmat biztosítsa? E kérdést tevém fel elmélkedésem első szakaszát bezárva, és erőért fohászkodám megfejtésre. Pedig tudom, hogy „többet észszel mint erővel,” mégis erőért esengek. Hiába!

„Nagy a legény, de nagyobb Boldogtalansága.“

„Szinlett szerénység, hazugság!“ kiáltja a kegyetlen olvasó. „Önhittsége igen is elevenen sugallja, hogy esze van, és erőt kért, mint a melynek hijával érezte magát.“ — Legyen igaza, vesébe bélátó olvasó, megvallom, nekem van eszem, még pedig olyan, a mit a franczia „lépcsői ész“-nek — esprit d'escalier-nek nevez. Az evvel adományozott embernek t. i. a lépcsőn, alant, távoztakor ötlik a fejébe, mit kellett volna mondania fenn a salonban. Beh jól illik vala p. o. ama szakaszvégi kérdésre: milyeneknek kell lenni ezentul a fordításoknak? ez a felelet: „Olyanoknak, hogy helyre hozzák azt a kimondhatlan kárt, a melyet az eddigiek okoztak.“ Ezt az ötlet jó rendin felmenthetett volna egy II-ik szakasz írása alól. Mert én — úgy vélem — eleget tettem a „még valami“ kifejezésnek, midőn a fordításnak oly szerepére kívántam vonni a figyelmet, a melyet előttem, tudtomra, senki sem sürgetett. Tudnék én kimutatni az Értesítőben „kéthat“ tudós értekezést, a melyből Argus sem birna kiszemelni egyenkint ennyi eredményt; sőt az Akadémia drága költségén nyomtatott egy quartantot, a mely-

nek plane negativ eredménye van; mert a vég-facit benne egy — contradictio in adjecto.\* — Vagy ha nem is teszi vala feleslegessé egy II-ik cikk írását az az ötlet, legalább az I-öt csattanósan végezte volna, mint egy tárczai regény szakaszai szoktak végződni. Hanem már ezen mind túl vagyunk. A mi telt, mult. Legfeljebb részletezhetném azokat a hátrányokat, a melyeket a fordítás okozott nálunk. Ugy de, ez annyi lenne, mint az ötletet commentálni; e pedig szintoly rossz, ha nem rosszabb, mint ismételni. Bizonyos casinoban, — elmondhatom botrány nélkül, mert régi dolog, s az illető intézetet az óta egészen friss nemzedék lepte meg — no hát abban a társaságban volt egy uri ember, különben derék férfiú, de az a gyengéje vala, hogy ha valami ötlethez vagy épen witz-formához juthatott, rendre járta a szobákat a teke asztal teremétől a salonokon át az olvasó szobáig, és minden embernek elmondta jeles leleményit vagy reflexióját. Szokása ismeretes lévén, mindenki nevetett rajta, persze, a jó ur pedig azt képzelvén, hogy ötletében gyönyörködnek, még jobban neki tűzült az ismétlésnek. — Mi köze ennek a „medvével“ — akarom mondani: a fordítással? Semmi egyéb biz' annak, mint az eszmetársulat, meg az a következés, hogy én kénytelen vagyok, más jellemzést keresni a comme il faut fordításnak. Azt hiszem, leltem is egyet, a mely mindent magába foglal és mindent

\* ) „A zongora-hangolásról.“

kipótol, még lépcsői elkészésemet is. És az ez: hogy legyen a fordítás *nemzeties*! Tudni való, hogy itt csak a magasabb rendű minőségről, felsőbb kellékekről lehet szó. Mert az effélék, mint: a fordító tudja jól sőt igen jól mind azt a nyelvet a melyikből, mind azt a melyikre fordít; hogy a tárggyal szorosán és terjedelmesen ismeretes legyen; hogy költői miveket csak költő, szónokiakat csak szónok — e lehet valaki tollal is szintugy mint szájjal — fordítson, vita alá nem jövő, nem jöhető igazságok, mondhatni trivialitások, a melyeknek a „mégis valami“ rovat alatt helyök sincs. Ám de annál vitatottabb pont a fordítási *hűség*, a mely hogy amaz egyetlen egy szóban adott jellemzésembe be van foglalva — *probo sic*. A magyarnak elválhatlan epitheton-ja a „hű“, és épen ez időben, a mikor irok, az attila és magyar nadrág, a váll és pártá sincsenek jobban felelevenítve, mint ez a kifejezés: „hű magyar“, úgy hogy hírlapi nyomdáink a *Dongóétól* a *Sürgönyéig* bátran stereotypizáltathatnák, hogy ne kelljen mindannyiszor újra szedni és annál hamarabb készen legyenek a mi orientalis kényelemmel szerkesztett politikai lapjaink. Atqui a „nemzeties“ alatt én magyar nemzetiest értek, és így a *hűség* az én értelmezésembe be van foglalva. Q. E. D. Nem tréfa ez, kegygyel ékeskedő olvasók, hanem a legvilágosabb és legszebb analogia kifejezése. Valamint meg tudta egyeztetni a magyar a fejedelme és alkotmányos törvényei iránt viseltető *hűséget*, úgy kell, hogy bírja meg egyeztetni a fordító is azokat a kötelességeit, a melyekkel eredetiének, és azokat, a melyekkel nemzetének és nemzete nyelvének tartozik.

Mind ezekben még csak sejtelmem sincs, hogy ellenem szólhasson valaki. Meg vagyok győződve, hogy a „mi“-vel egészen tisztában és minden részről tisztában vagyunk. De nem vagyunk bezzeg, a „mikép“-re nézve. Itt már legyező módjára terjednek szét a nézetek, a vélemények, a szabályok, az ítéletek. Megvannak e tárgyban minden politikai pártnak az ő képviselői: fontolva haladóok, konok maradók, conservatívek, ultraroyalisták, servilisek, liberálisok, progressisták, democraták, republicanusok. Hogy tegyek igazat ennyi párt

között? Ha valamelyikökhöz állok, az ő trombitájába kell, hogy fújjak, azon pedig nem lehet „még valamit“ t. i. új nótát fújni, annyira kizsákmányoltak a felek minden hang combinatiót, kiki a maga részire. Ha független szerepet akarok vinni, mindnyája ellenem fordul, és úgy járok mint a Bidpai rókája, a kinek a türköldöző kosok két felől horpaszták be az oldalbordáját. Békítés, közbejárás, fusio — ezek ma, midőn, ha valaha, ad fractionem panis kerültek az ügyek, nem a mi jelenkorunkba illő és alkalmazható eszmék. Mintha mindenfelé el volna vágva a kilátás.

Voltam én is gyűlések karzatain és tanultam ott valamit. Nem a pártfőnököktől — sietek mondani. Nincs ennél könnyebb szerep. Álmában jut fel az ember oda, maga se tudja, hogy. Én egy cseppet se csodálkoznám rajta, ha néhány hét múlva Sz \* \* \* V \* \* \* párt élén vagy hegyén látnám, Szalay Lászlót pedig csak a közlegények sorában. Nem, hanem az elnököktől. Ezeknek, azt mondanám, ha fére nem értenének, irigylettem a helyzetét. Az elnök lehet jó vagy rossz ember, lehet makacs vagy hajlékony, konok vagy engedékeny, indulatos vagy phlegmás, szilárd jellemű vagy köpenyforogató; de *kell* ám lenni *eszének*. Ebben hátrázódnak jogai, előnye, hatalma, minden rakonczája. No s hogy visszaforduljak kitérésemből, az elnök egyik leghatósabb fegyverének tapasztaltam, a vitatás alatti kérdés olyatén formulázását, hogy képes legyen a pártokkal egy kissé utat vesztetni, hogy kényszerítse őket, a felekezeti szemüveg mellett, nem pedig azon által tekinteni az általános érdek, független igazság fényesebb napjába. Megpróbálom én is, ha vajon — nem ötlet vagy lelemény hanem a tárgy természetes elemzése által — nem lehetne-e a fordítás kérdését is — a „miként“-re nézve — ilyforma színben mutatni fel. Ha sikerül, tulajdonítsák önök egyedül a tárgy érdemének; ha megbukom vele, eszem fogyatkozásának vagy ügyetlenségemnek.

Mellőzve minden más epithetumokat, mint művészi, szolgálai, szabad, remek vagy legényi, még napszámosi is, azt hiszem, vitatlan lényeges vonás gyanánt állíthatjuk fel az *eredetihez* való *hűséget*, a melyet, részemről nem bánom, hajtsunk egészen a ra-

gaszkodásig. Lényegesnek, *conditio sine qua non*-nak mondom, mert hiszen elhagytaival semmivé tennők magát a fordítás fogalmát: lehetne utándolgozás, plagium, minden, csak fordítás nem. Ám de nem fogunk semmit csökkenteni eszménken, hahogy, mivel már egyszer a hűséget vettük fel kifejező szónaknak, a feljebbi metaphorát folytatva, az eredeti művet fejedelmi czimmal ruházzuk fel, és eszünkbe jut az alkotmányos politika ismeretes maximája: *le roi règne, mais ne gouverne pas* = a fejedelem országot és nem kormányoz. Határozzuk meg hát: melyek azok az országlási pontok, mikre nézve teljes hűséggel tartozik a fordító az ő fejedelmének, az eredeti műnek. Én csak kettőt bírok lelni: a *gondolatot* és a *stílt*, ez elválhatlan ikerpárt. Buffon azt mondá: *le style c'est l'homme*; szorítsuk meg egy kisé, és így nem fog veszteni igazságából megfordítva is: a *gondolat* a *stílus*. Voltaire gondolata nem kevésbbé különbözik a Rousseau-étól, Hume-é nem a Mac-Auley-étól, Montesquieu-é Benjamin Constant-étól vagy Tocqueville-étól, Hugo Victor-é Béranger-étől, Thiers-é Guizot-étól, Göthe-é Schiller-

étől, mint stílusaik, és stílusaik nem kevésbbé, mint gondolataik. A két elválaszthatlan pontbeli hűség tehát nem két, hanem állatjában egy hűség. Következéleg ha az eredeti írónak a gondolatját rajzban és színezetben a fordító átadja a maga nemzetének, evvel a fordítói hűségnek tökélyesen eleget tett. De amazok határánál van aztán ennek is a határa. Ezentul a nemzetiesség, a különböző nyelvek törvényei és ezeken alapuló jogai következnek, a melyek nem kisebb hatalommal igénylik a hűséget, nem csekélyebb vonzó erővel a ragaszkodást. Valamint az uralkodó nem parancsolhat törvénytelen tettet, úgy az eredeti mű sem követelheti a fordítási nyelv törvényei megszegését, sajátosságai feláldozását. Ily esetben az engedelmisség megtagadása legkevésbbé se csökkenti a hűségi köteletség szentségét, nem bántja sértetlenségét. Sőt épen az által lenne hűségtelen, ha megszegné a *nemzetiesség* nagy elvét, a mely bizony egy vonalnyival sem törpül a fordítás nagyon fontos, messzire szolgáló ügyére való alkalmazása által.

BRASSAI.

(Folytatjuk.)

## BELIRODALOM.

ESTI ÓRÁK. Beszélyek. Irta Rózsaági Antal. Szerző sajátja. Pest. Emich G. 1861. Egy kötetben.

Az előttem fekvő kötet négy beszélyt foglal magában. Ezek elseje az „Ablak alatti ismeretség.” Oly képzeleti mű ez, melyben a képzelet nem foglalkozhatik megtestesített alakokkal. Négy-öt személyről van benne szó, a nélkül, hogy egyikkel is megismertette szerző. Idegenek maradnak, s nem értjük sem lelkületöket sem tetteik indokait. Berta kisasszonyról, ki főszemély, megtudjuk, hogy kökényszemű, bársony szemöldökű és halavány; aztán róla és barátnejáról, hogy „istennőket ábrázoltak, oly meglepő szépek, oly megnyerő érdekesek voltak.” Ebben van rajzolva a hősnő alakja. — Nincs jelenet, melyben a személyek akár szavaik akár magokviselete által elevenen állának szemünk előtt. A költői, valamint festői tehetségnek első ismertető bélyege, hogy illusiót tud kelteni. Minél inkább valóknak tudja képzelteni phantáziája szüleményeit, annál több tehetséget látunk benne.

Főtörekvése a költőnek, hogy a jellemet, érzelmeit és cselekedeteit az elhitéstől hű vonásokban rajzolja, tisztán, szabatosan és elevenen. — Rózsaági említett beszélyében nagyon feltűnő épen az ellenkező törekvés. Elkövet mindent, hogy rendkívüli tünényekkel s hihetetlen érzelmeikkel lepjen meg. Mintha csak szándékosan kerülné, hogy az érzelmeiket, jellemeket valahogy meg ne értsük, tetteiket el ne higyük, hogy képzeletünket tisztán kivehető alakok ne foglalkoztassák, hanem értelmünk kétségei annál elevenebben feltámadjanak: hogy rokonszenvet ne érezzünk, hanem csodáljuk azt, a ki ily meglepően valótlán eseteket tudott kigondolni.

Az „Ablak alatti ismeretség”-ben szerző a Romeo és Julia-féle szerelemnél csodálatosabbat akar elhitéteni. Shakespeare megelégedett azzal, hogy hősei egyszeri látásra szeretik egymást a legnagyobb hűvvel; Rózsaági beszélyében a kisasszony-hős már szerelmes egy ifjuba, mielőtt látta, csak hallomásból ismerte, vagy csak valamit tudna és sejtene felőle. Még csak kanári madarát